

Arg 24 Nr 3 2014

S:t Olof

Medlemsblad för Torshälla hembygds-
förening S:t Olofs Gille

Foto: Janett Eriksson

Invigning av nya Stadskällarbron den 6 september

Magnus Arreflod bär på den pil som ska planteras

Aldermannen har ordet

Sommaren 2014 är slut. Det har varit en varm sommar! Några njuter av värmen, medan andra inte uppskattar den alls. På Bergströmska gården har sommaren varit mycket bra. Många har besökt våra hantverksdagar, även allsångskvällen, växtmarknaden och Torshälla marknad har varit välbesökta.

Den stora händelsen i Torshälla måste nog vara att vår bro är återinvigd. De många åarna i Torshälla skapar vackra miljöer men det gör oss också beroende av broar. Därför blir ett vattendrag utan bro en barriär och vi vill inte ha barriärer i Torshälla.

Vattnet eller ån är ju det som skapat Torshälla. För ca 1000 år sedan började människor upptäcka det som vi idag kallar för Torshälla.

När en boplatz skapades så bildades ganska snabbt en handelsplats, en marknadsplats. Det var ju en nödvändighet. Man var tvungen att kunna byta varor och sälja. Pengar, eller mynt, fanns i Sverige sedan Olof Skötkonungs tid, 1000-talet, men tillgången för vanligt folk var inte stor, så byteshandeln var en viktig faktor.

Det var noga reglerat i en stads privilegiebrev när och hur ofta man fick ha marknad. I Torshällas privilegiebrev från år 1317 fanns dock inte något sådant inskrivet. Men Hertig Karl beslutade år 1593 att Torshälla skulle ha två marknadsdagar, Kyndelsmässan den 2 februari och Eskilsmässan den 12 juni.

År 1766 fick Torshälla ytterligare en marknadsdag, den 26 oktober. Det var på den marknaden som strömmingen, fiskad i Norrland, skulle saluföras. När fisket upphörde övergick den marknaden till att bli en kreatursmarknad. Så småningom blev höstmarknaden utökad med ytterligare en dag där diverse varor kunde erbjudas till försäljning.

Det finns alltså en tydlig koppling mellan 1700-talets marknad och nutidens Torshälla marknad, även om den är förlagd till september. Vackert marknadsväder gjorde att många kom och åt våfflor på Bergströmska gården.

Tack alla ni som besökte oss under sommaren och i samband med Torshälla marknad samt stort Tack till alla er som har hjälpt till under alla våra arrangemang.

Iha

Ingrid Pettersson till minne

Torshälla Hembygdsförening Sankt Olofs Gilles medlem sedan många, många år, Ingrid Pettersson har avlidit i en ålder av 90 år. Ingrid har inte bara varit medlem i Gillet utan en av de mest aktiva genom tiderna, både som styrelseledamot och som frivillig arbetare. Under senare tid var hon en trogen besökare ofta tillsammans med maken Bernt.

Hon hade ett genuint intresse för Torshällas historia. ”Vi frågar Ingrid, hon vet” är ord som uttalats många gånger på Bergströmska gården. Det har varit frågor som handlat om gårdens historia, dess inventarier, trädgården, redskap, blommor, ja allt som rör den gamla gården och dess tidigare innevånare och deras sätt att leva. Ingrid var vår kunskapsbank. Vi kommer många gånger i framtiden att uttala vår saknad efter Ingrid Pettersson.

Ingrid fick ett långt och rikt liv. Hon fick vara frisk och rörlig enda upp i 90 års ålder. Våren 2013 var Ingrid med i ett skådespel om Torshällas historia i Torshälla kyrka. Det var en tämligen omfattande roll med mycket att lära men Ingrid och hennes medspelare gjorde sin scen med bravur. Att lära sig den utantilläxan kan inte varit lätt men Ingrid tyckte om att spela teater och gjort rollen vid flera tillfällen.

Ingrid var en person man blev glad av att träffa, inte enbart för hennes kunskaper utan också för hennes humor och positiva humör.

Saknaden efter Ingrid Pettersson kommer att bli mycket stor men blommorna i mormorstäppan och på Bergströmska gården kommer att påminna oss om Ingrid. Vi kommer många gånger att säga ”varför frågade vi inte Ingrid om det”, men vi är tacksamma att Gillet under lång tid fick vara en del av Ingrids liv.

Sankt Olof Gilles styrelse

Barnkulturveckan

Under barnkulturveckan i maj har vi lågstadielklasser som får undervisning i linberedning, linets väg från sådd till tyg. Barnen får så linfrö samt prova på

att bråka, häckla och skäkta linet. Kulturveckan avslutas alltid med ett blomstertåg som går till Holmberget där barnen lägger blommor vid Linnés byst.

Här visar Iha Frykman hur man får fram trådarna i linet

Så här går det till när man sår lin

En blomsterprydd Linné

Jag citerar en av våra unga besökare: -
"Det var kul att lära sig allt det här
som vi fick lära oss tack så mycket"

Text och foto: Janett Eriksson

Sven Brisman Postmästare i Torshälla 1849 - 1865

Under vår gravstensinventering för några år sedan uppmärksammade jag en oansenlig gravsten med inskriptionen Majoren Sven Brisman. Vem var då denna höga militär med en så anspråkslös gravsten?

Gravstenen på gamla kyrkogården. Stenen är igenväxt av mossa och texten knappt läsbar

Det visade sig vara Majoren, Riddaren och Postmästaren Sven Brisman född i Västergötland 1790 och död i Torshälla 1865. Sven Brisman hade levt två skilda liv, dels som yrkesmilitär med stor familj i Värmland och dels som postmästare i Torshälla, med en ny och lika stor familj.

Sven Brisman bodde i Värmland fram till 1849 då han vid 59 års ålder sökte och fick tjänsten som postmästare i Torshälla.

Sven Brisman hade avancerat till Major och blivit dubbad till Riddare av Kungliga Svärdsorden för stor duglighet inom det militära.

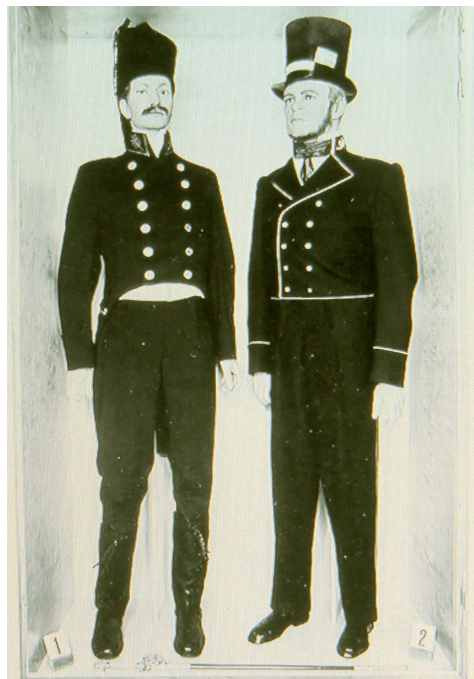
År 1824 gifter sig Sven Brisman med den 20-åriga Stiftsjungfrun Betty Nysbeth, dotter till Majoren Riddaren H Nysbeth på Hällsbäcks säteri i Gillberga Socken i Värmland. Att hon var Stiftsjungfru betydde att hon som mindre bemedlad adelsdam var berättigad till bidrag från Riddarhuset.

I äktenskapet föddes 8 barn, det sista 1840 då modern avled i barnsäng, en död som tyvärr drabbade många kvinnor. Det blev ett hårt slag för familjen där barnen år 1842, av någon anledning, flyttade till Stjärnfors. Där bodde de under en tid hos sin morbroder bruksägare Axel Wilhelm Nysbeth. Familjen hade ofta bytt boställen, främst inom Värmskogs socken, men även i angränsande socknar.

I ett flyttningsbetyg från 1843 står Sven Brisman som välfrejdad, en beteckning som man kan ifrågasätta. I födelseboken för Värmskog 1849 står Sven Brisman antecknad som fader till ett oäkta flickebarn, modern var pigan Anna Maria Ersdotter född 1825. Hon hade tidigare, 1845 och 1846, fött två oäkta barn där allt tyder på att Sven Brisman var fadern.

Efter avslutad militärtjänst söker och får Brisman tjänsten som postmästare i Torshälla 1849. Därmed skiljs han från barnen som nu flyttar till Gillberga socken i Värmland, där moderns släktingar troligen tog hand om dem. Varför han inte kunde ta med sig barnen när han flyttade till Torshälla kan förklaras med att

han inte klarade försörjningsbördan och att han hade ett förhållande med denna Anna Maria Ersdotter. Det är med henne som han senare bildar familj i Torshälla.

Postmästaruniform från mitten av 1800-talet

I Torshälla bosätter sig den 59-årige nya postmästaren i gården nr 2 vid nuvarande Järnväggsgatan. Här flyttar pigan Anna Maria Ersdotter in 1851 med de tre gemensamma oäkta barnen. Senare samma år flyttar familjen in i gården nr 25, vid Storgatan nedanför Rådhusstorget. Här föds det fjärde oäkta barnet i november. I husförhörlängden den 22/8 1851 står följande anteckning om Sven Brisman, "Har så som min hustru låtit kyrktaga pigan Anna Maria Ersdotter född 1825 i Värmskog".

Paret fick fler barn men det skulle dock dröja till 1856 innan de tog ut lysning och gifte sig. Från gården nr 25 flyttade de in i Kaplansgården, som låg bakom kyrkan, där det åttonde och sista barnet föds 1860. Här dör också Majoren Rid-daren Postmästaren på grund av ålders-bräcklighet 75 år gammal.

Det fanns bestämda regler för hur postkontoret i Torshälla skulle inrättas. All expedition skulle ske genom postluckan. För brevframsändelser som stämplades med B betalades porto medan myndighetsbrev som stämplades med F och var fria från avgift. All post fick man hämta vid postkontoret, allmän brevtärbärning började inte förrän på 1870-talet. År 1855 började man använda frimärken för frankering av brev.

Under postmästarens sista år hade söner Daniel och Anders biträtt sin fader i tjänsten.

Daniel fortsatte inom postverket och blev postmästare i Herrljunga fram till sin död 1894.

Sonen Daniel Brisman

Gård nr 2 på Järnvägsgatan.

Här bodde Sven Brisman mellan åren 1849 - 1851

Sonen Anders dog redan 1866, 18 år gammal i lungsot. Denna sjukdom drabbade även dottern, lärarinnan Anna Maria, hon blev 24 år. Modern Anna Maria dog 1875, 49 år gammal, och dottern Julia Johanna dog 1877 också av lungsot. Dottern Julia Johanna blev endast 16 år gammal.

Dåliga bostäder och svårigheter att sköta sin hygien var bidragande orsaker till att tuberkulosen drabbade så många.

Sven Brisman måste ha varit en kraftkarl, som klarade av två äktenskap med sina betydligt yngre hustrur. Han fick totalt 16 barn, den sista föddes när han var 70 år gammal.

Majoren Riddaren Postmästaren Sven Brisman var säkerligen en duglig militär och postmästare, som efter ett mödo-

samt och innehållsrikt liv nu vilar på Torshälla gamla kyrkogård. Den enkla gravvården är ett äreminne över en av de postmästare som verkat i den lilla staden Torshälla.

Text: Bernt Pettersson

*Foto: Bernt Pettersson, Janett Eriksson
samt Postmuseet Stockholm*

På biblioteket!

**Torsdagsträffar kl. 15.00
den 2 oktober och
den 30 oktober.**

**Föredrag med
Torshällaanknytning.
Se annons i dagspressen.**

På nationaldagen bjöd hembygdsföreningen alla på kaffe

Göran Axelsson underhöll på en av hantverksdagarna. Här sjunger Anna-Lisa Langrell tillsammans med Göran. Till vänster sitter Eva Langrell Haking och längst till höger Anna-Greta Rosander

Den 26 juni hade Här provar Filip, 8

Vinnaren av första pris i lotteriet på årsmötet 2014, Östen Belin, tillsammans med hustru Marianne. Priset var en båtresor Mariefred - Stockholm

*vi bakning på programmet.
år att baka sitt eget tunnbröd*

På vår allsångskväll samlades gammal som ung

Foto: Karin Lindh, Janett Eriksson

När Eskilstuna och Torshälla var en skärgård

Om Rekarnebygdens allra tidigaste historia kan man läsa i den nya boken "Rekarnebygden i backspegeln". Det är f.d. journalisten vid Eskilstuna-kuriren Olle Lorin som sammanställt ett antal artiklar som publicerades i tidningen under 1999. Artiklarna gavs ut som en bilaga - "Eskilstuna genom årtusenden" - och nu har artiklarna bearbetats samt kompletterats med en del nya bilder.

Under åren som journalist ägnades fritiden till studier i arkeologi. Som pensionär har detta intresse hållits vid liv och Olle Lorin har forskat om och undersökt ett stort antal fornborgar i Rekarnebygden. Forskningen har skett i samarbete med Riksantikvarieämbetet.

Boken berättar om bygdens historia och går 7 000 år tillbaka. Vattennivån var då c:a 50 meter högre och nästan hela Rekarnebygden låg under vatten. Dagens Kjulaås stack upp ur vattnet samt en större landmassa vid nuvarande Slytabacken. Boken berättar vidare om utgrävningar som gjorts, runstenar, fyndrikedomar m.m.

Det finns också intressant läsning om Torshälla. För c:a 1 000 år sedan, under den pågående landhöjningen, uppstod strömt vatten på den plats som idag är Torshälla. Det är troligt att viss bebyggelse då kan ha skapats här. I flera artiklar berättas om Torshällas många berg, deras historia och betydelse för staden. Något eller några av dem kan ha tjänat som offer- eller kultplats där man dyrkade guden Tor.

Vi får följa industrins genombrott i Torshälla, från kvarnarna på 1200-talet till 1900-talets sågbladsfabriker samt Nyby. Dessutom visas det äldsta fotografiet över Torshälla. Det togs år 1864 av Edvard Thermanius och visar bl.a. kyrkan med den gamla höga tornspiran som brann ner år 1873.

Enligt Olle Lorin blir det lite rapsodiskt när man ska försöka pressa in 7000 år på 100 sidor och han är nöjd med att ha kunnat samla delar av sin forskargärning i bokform. Vi i hembygdsföreningen är glada för boken som ger oss en samlad historik över bygden och Torshälla.

Olle Lorin

Foto: Marie Bremberg/Eskilstuna-kuriren

Text: Janett Eriksson

Vi gratulerar

Torbjörn Axner, styrelseledamot i Sankt Olofs gille, disputerade den 23 maj vid Uppsala universitet. Disputationen ägde rum i universitetets äldsta byggnad, Gustavianum, där han försvarade sin doktorsavhandling: Torbjörn Axner: ORDO MISSÆ. Missalen och missaletillägg i Svenska kyrkan 1942-1967.

Torbjörn Axner är verksam som församlingspräst i Västerås-Barkarö och har sedan slutet på 1970-talet följt liturgins förändring i Svenska kyrkan.

Den 28 maj promoverades inte bara Torbjörn Axner utan också dottern Marta Axner, som försvarade sin avhandling i religionssociologi i höstas.

*Här ses tre generationer doktorer:
Torbjörn Axner tillsammans med dottern
Marta Axner samt mor Ulla Axner*

Text och foto: Torbjörn Axner

Historisk afton 29 oktober

Den 29 oktober arrangeras en historisk afton. Vi börjar kl. 18.30 i Kyrkan för ett föredrag av professor Bo Eriksson.

Föredraget har rubriken:

Gustav II Adolf - kung i en krigisk tid

Efter föredraget samlas vi i Kyrkans Hus för en måltid till en kostnad av 100 kronor.

Om du vill delta i måltiden måste anmälan göras.

**Du kontaktar då expeditionen i Kyrkans hus,
telefon 016 - 35 85 03 senast den 24 oktober 2014.**

Varmt Välkommen!

**Arrangörer: S:t Olofs Gille, Torshälla församling samt Tors-
hälla stads förvaltning/biblioteket**

Folkminnen från Torshälla

Ur häftet Folkminnen från Torshälla har jag flera gånger hämtat berättelser nedtecknade år 1943 av Sigbrit Plaenge Jacobson. Det är gamla torshällabor som minns sitt Torshälla tillbaka i tiden. Följande är direkt hämtat ur avsnittet "Marknad".

- "I oktober var här marknad och då kom det alltid så mycket folk. Vi hade alltid storbak till marknaden, så att det blev varmt i bagarstugan, för där hade vi marknadsfolk som bodde.

Torshälla hade marknad två dagar, fredag och lördag. Man kom på torsdag och plockade opp sina saker, då kom också folk med kreatur. Rader av stånd stod vid kyrkan. Vid Posten 1) placerades täckta stånd med luckor, dem hyrde staden ut. I dem stod guldsmeder och pälsvaruhandlare".

(Berättat av M. Bergström, fröken)

- "När det var marknad var det högtid. Hela torget var fullt med marknadsstånd då folk kom från alla möjliga håll. Den mesta förtjänsten fick de på källarn och på krogarna vid marknaderna. På det som kallas Kötorget 2) fanns karusell och skjutbana. En karl som hette Cederholm från Västerås hade en fin karusell där. Han tjänade nog pengar han, för han kom igen vart år. Det fick alltid lov att vara vakt på torget, de lejde starka karlar från Eskilstuna.

Sen när marknaden var slut, var det jag som skulle städa av torget. Det blev bra, när det blev lyse, så man kunde se". (Berättat av E.L.Jansson, f.d. lykttändare.)

- "Det fanns nöjesattraktioner, karusell och skjutbana och småcirkusar. Bl.a. visades den flygande damen och den genomskinliga turken.

Gårdsmusikanter fanns det gott om lite varstans på torget, bl.a. kom Djurgårds-Kalle. Han var mycket känd i Stockholm, där han stod på Djurgården. Han kom ofta hit, ett fruntimmer var med honom och spelade.

En gubbe, som hette Sohlberg hade panoramabilder. De visades genom förstoringsglas och kostade 25 öre. Det man fick se, var krigsbilder från fransk-tyska kriget. Han drog folk genom att dela ut lotter när man gick in och fick en vinst när man gick ut. Han brukade stå på den tomten, där Sörmlandsbanken 3) nu är". (J.A.Hellberg, målarmästare.)

- "Det brukade vara slagsmål mellan lantbor och stadsbor och så fanns det gott om ficktjuvar".

(L.Lindblad, fru.)

Janett Eriksson

1) Låg på baksidan av Järnhandlarhuset

2) Ligger bakom Rådhuset

3) Nuvarande gräsområde vid Stadskällarbron och Storgatan

Höstens marknader

Marknadsvimmel

*Vår ålderman Iha Frykman
inviger Torshälla marknad.*

Växtmarknad i mormorstäppan

*Foto: Karin Lindh, Hans Eriksson,
Janett Erikson*

Nya Bygdeband

Hjärtligt välkommen som gäst till Nya Bygdeband. När systemet är helt färdigutbyggt kommer det att bli mycket bra men Du kan redan nu prova på hur Nya Bygdeband fungerar. Följ den här instruktionen så hittar du rätt bland Gillets sidor.

1. Sök på www.bygdeband.se
2. På höger sida ser du en sökruta. Ange Torshälla och klicka på förening.
3. På nästa bild klickar du på Torshälla hembygdsförening S:t Olofs Gille
4. Gör dig bekant med denna sida, läs allt!!!
5. Gå vidare med att söka Torshälla stad och klicka på plats. Du kommer till bild som anger Torshälla två gånger. Den första avser församlingen och den andra avser tätorten. Klicka på andra Torshälla plats.
6. Bekanta dig med bilden som innehåller mycket information om kvarter, hemman etc. Nu har du ett flertal alternativa sökbegrepp. Du kan söka manuellt på viss adress eller scrolla ned på kvarter, hemman etc.
7. Prova olika alternativ och du kommer att få en upplevelse. Lycka till!

Bygdebandsgruppen kommer ut med mer information framöver. Börja redan nu att ”prova på” och ha lite skoj.

Eventuella frågor skickas till info@sanktolofsgille.se

Bygdebandsgruppen

**Den 30 september börjar
höstens studiecirkel
”Torshälla ABC”.**

**Det pågår en uppdatering av
nuvarande uppslagsbok som
ska ges ut till jubileet år 2017.**

**Vi träffas varannan tisdag
kl 9.30 på
Bergströmska gården.**

Välkommen!

**Välkommen till vår
julmarknad!**

**Den andra advent öppnar vi
vår julpyntade gård.**

**Kaffeservering, glögg,
försäljning och
julklappslotteri!**

Julklappstips!

**Boken
Rekarnebygden i backspegeln
av Olle Lorin finns att köpa
på hembygdsgården.
Pris 160 kronor.**

**Kom ihåg vår tävling
”Torshälla jubileumsdräkt”**

Torshälla Hembygdsförening S:t Olofs Gille

Styrelse:

Iha Frykman, ålderman.....tel 35 81 39
Jan -Erik Kling, v. ålderman.....tel 35 56 41
Karin Lindh, skrivare.....tel 35 88 38
Janett Eriksson,v. skrivare.....tel 35 52 95
Hans Eriksson, gärdeman.....tel 35 52 95
Christina Åslund.....tel 34 30 06
Torbjörn Axner.....tel 35 50 35
..... mobil 070-600 60 70

Suppleant:

Trygve Lundh.....
Mikael Nyman.....tel 35 84 81

Museikommitté:

Styrelsen.....

Arkivkommitté:

Iha Frykman,tel 35 81 39

Trädgårdskommitté:

Jan -Erik Kling.....tel 35 56 41

Aktivitetskommitté:

Christina Åslund.....tel 34 30 06

Kökskommitté:

Vakant.....

Redaktion S:t Olof:

Janett Eriksson, Bernt Pettersson

Bergströmska gården Hembygdsgård

Lilla gatan 12.TORSHÄLLA

Telefon 016-35 50 76

Medlemsavgift: 100:- enskild, 150:- familj
Plusgiro: 26 81 47-6

Postadress: Torshälla Hembygdsförening

S:t Olofs Gille c/o Iha Frykman

Tornsvägen 1 644 31 TORSHÄLLA

E-postadress: info@sanktolofsgille.se

Hemsida: www.sanktolofsgille.se

Ur museisamlingarna

På Bergströmska gården, alldeles innanför porten, står en sparbössa där besökare kan lägga en slant till gårdens verksamhet.

Redan i början på 1900-talet lät Georg Nyström tillverka denna sparbössa för placering vid huvuduppgången till Holmberget. Avsikten var att besökande till Holmberget skulle lägga en frivillig slant för, som det står på sparbössan, ”FÖR BERGETS VÅRD”.

Den klotformade sparbössan är av driven koppar, troligen tillverkad av någon kopparslagare från Torshälla och efter en ritning av Nyström. Bössan bärs upp av tre fötter som kunde bultas fast i marken.

Nyström har berättat att han en gång såg en mycket förmögen torshällabo lägga något i sparbössan. När han senare med stora förhoppningar öppnade locket låg där endast en 25-öring. Givmildheten var annars stor från besökarnas sida. Dessa gåvor bidrog till att Nyström kunde fortsätta driften av Holmberget.

Text: Bernt Pettersson

Foto: Hans Eriksson